

Şehir ve Bölge Planlama Bölümlerinin Performansına İlişkin Bir Değerlendirme

A. Cenap YOĞLU

Bu çalışma çeşitli üniversitelerde bulunan şehir ve bölge planlama bölümlerinin performanslarını öğrenci tercihi üzerinden değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Çalışma sırasında hem şehir ve bölge planlama bölümleri kendi aralarında hem de içinde buldukları üniversitelerdeki mimarlık ve endüstriyel tasarım bölümüyle karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. 1997, 1998, 1999, 2002, 2003, 2004, 2005 ve 2006 yıllarında ÖSYM tarafından üniversite sınavına katılan öğrencilere verilen kılavuzlarda bulunan bölümlere ait yüzdelik dilimler ise temel değişken olarak alınmıştır.

Çalışma sırasında bölümlerin yüzdelik dilimlerini değerlendirirken, her yıl, yapılan sınavda puanlama sistemi değiştirildiği için yüzdelik dilimler ilgili üniversitelerin planlama, mimarlık ve tasarım bölümlerinin yüzdelik dilemlerine göre hesaplanmış “z-score”larına¹ göre değerlendirilmiştir. Bu yöntemle yıllar itibarıyla yapılan değişikliklerin etkilerinin en aza indirilmesi hedeflenmiştir. Diğer bir anlatımla z-score ile mevcut değerlerin ortalamaya kaç standart sapma uzaklıkta olduğu ölçülerek değerlendirme yapılmıştır. Z-score’u “+” değerinde ise bu ilgili dilimin ortalamadan daha büyük olduğunu “-” değerinde

Ar. Gör.
ODTÜ,
Kent. Pol. Pl. ve
Yerel Yön. ABD.

Tablo 1. Üniversitelerin yüzdelik dilimleri² (planlama)

üniversite	1996	1997	1998	2001	2002	2003	2004	2005
orta doğu teknik üni.	3.00	3.00	3.00	6.80	7.76	7.44	8.14	7.37
istanbul teknik üni.	6.00	5.00	7.00	12.50	14.19	12.58	12.47	10.57
mimar sinan güzel sanatlar üni.	7.00	7.00	8.00	16.50	19.13	16.63	16.78	13.96
yıldız teknik üni.	9.00	8.00	10.00	17.90	20.15	16.98	17.10	14.51
izmir yüksek teknoloji ent.			12.00	19.90	21.38	19.24	18.35	16.58
gazi üni.	6.00	7.00	8.00	19.40	23.37	20.50	20.38	17.27
dokuz eylül üni.	8.00	8.00	9.00	20.50	24.01	22.21	21.85	18.26
selçuk üni.	12.00	13.00	17.00	31.20	35.38	31.88	29.73	24.29
karadeniz teknik üni.								24.73
süleyman demirel üni.								26.09
erciyes üni.(kayseri)				34.70	38.83	34.82	32.47	26.17
erciyes üni.(yozgat)						43.70	38.81	30.62

¹ $z = \frac{(değer - ortalama)}{standart\ sapma}$, z-score normal dağılıma göre standartlaştırmaya yarar, bunun için öncelikle verilerin normal dağılımı gerekmektedir. Herhangi bir dağılımın normal olup olmadığını One-Sample Kolmogorov-Smirnov Test ile ölçülür ve anlamlılık değeri 0,05’ten büyük ise dağılım normal olduğu söylenebilir. Bu bağlamda yıllara göre anlamlılık değerleri şöyledir:

yıllar	1996	1997	1998	2001	2002	2003	2004	2005
Asymp. Sig. (2-tailed)	0.282	0.461	0.700	0.910	0.977	0.783	0.842	0.911

² 1996, 1997, 1998 yılları için yüzdelik dilim, 2001 ve 2002 için 0,5 AOBP’li yüzdelik dilim, 2003, 2004 ve 2005 için ise 0,8 AOBP’li yüzdelik dilim kullanılmıştır.

ise bu ilgili değerin ortalamadan küçük olduğunu göstermektedir. Eğer z-score “+” ise, bu değerin küçülmesi ortalamaya yaklaşma, eğer z-score “-” ise bu değerin küçülmesi ortalamadan uzaklaşma anlamına gelmektedir.

2006 üniversite yerleştirme kılavuzuna göre planlama bölümleri için (Orta Doğu Teknik Üniversitesi) ODTÜ yüzde 7,37 ile en üst yüzdelik dilimden öğrenci alırken, Erciyes Üniversitesi-(EÜ)’nin Yozgat’taki bölümü ise yüzde 30,62 ile en alt yüzdelik dilimden öğrenci almaktadır. Karadeniz Teknik Üniversitesi (KTÜ) ve Süleyman Demirel Üniversitesi (SDÜ) ise ilk kez 2006 yılında öğrenci almıştır.

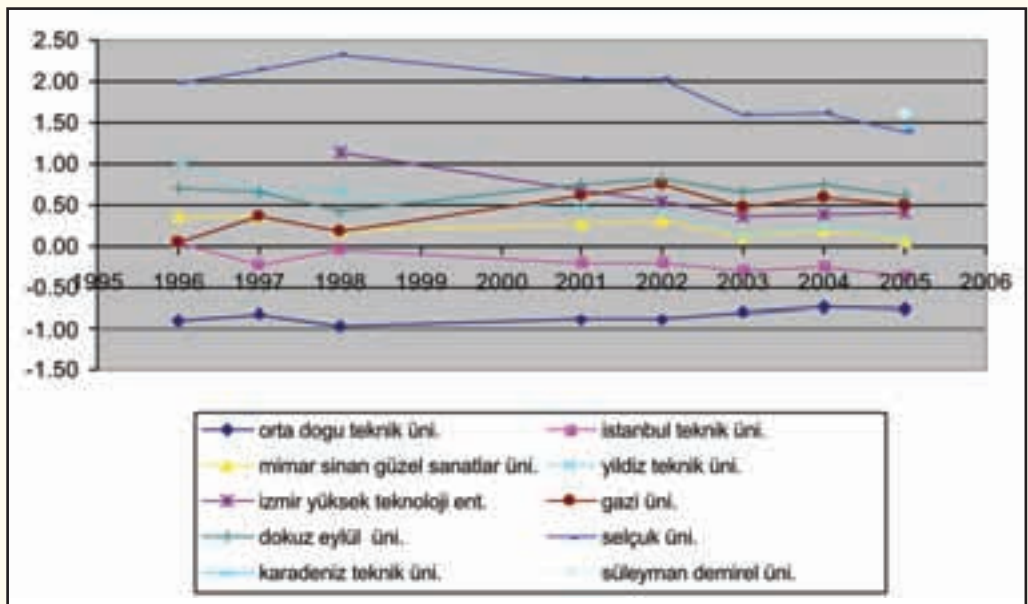
Birinci dipnotta da belirtildiği gibi yüzdelik dilimlerin hesaplanmasında farklı yöntemler

izlendiği için çalışmanın başında da belirtildiği üzere z-score’ları kullanılacaktır. Tablo1 olduğu gibi ODTÜ z-score’u negatif ve en küçük değere, Erciyes Üniversitesi ise pozitif ve en büyük değere sahiptir.

Z-score’u “+” olan bölümler için ortalamaya yaklaşma daha iyi performans gösterme, ortalamadan uzaklaşma ise kötü performans gösterme olarak değerlendirilebilir. Buna göre sırasıyla Erciyes Üniversitesi’nin hem Yozgat hem de Kayseri’de bulunan planlama bölümleri ile İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü (İYT), Yıldız Teknik Üniversitesi (YTÜ) ve Selçuk Üniversitesi(SÜ)’nin iyi performans gösterdiği söylenebilir. Ancak Gazi Üniversitesi için ise durum tam tersidir. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi (MSGSU),

Tablo 2. Yüzdelik dilimlerin z-score’ları (planlama)

üniversite	1996	1997	1998	2001	2002	2003	2004	2005
orta doğu teknik üni.	-0.92	-0.81	-0.98	-0.88	-0.88	-0.79	-0.72	-0.76
istanbul teknik üni.	0.05	-0.22	-0.04	-0.20	-0.20	-0.29	-0.25	-0.35
mimar sinan güzel sanatlar üni.	0.37	0.37	0.19	0.28	0.32	0.11	0.21	0.08
yıldız teknik üni.	1.02	0.66	0.66	0.45	0.42	0.14	0.24	0.15
izmir yüksek teknoloji ent.			1.13	0.68	0.55	0.36	0.38	0.41
gazi üni.	0.05	0.37	0.19	0.62	0.76	0.49	0.60	0.50
dokuz eylül üni.	0.69	0.66	0.43	0.75	0.83	0.65	0.76	0.62
selçuk üni.	1.98	2.13	2.31	2.03	2.02	1.60	1.61	1.39
karadeniz teknik üni.								1.44
süleyman demirel üni.								1.61
erciyes üni.(kayseri)				2.45	2.38	1.89	1.90	1.62
erciyes üni.(yozgat)						2.75	2.59	2.19

Grafik 1. Z-score’larının zamansal değişimi (planlama)

Dokuz Eylül Üniversitesi (DEÜ), İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ) ve ODTÜ'nün durumlarında ise bariz bir değişiklik görülmemektedir.

2005 yılı yüzdelik dilimlerine bakıldığında mimarlık bölümlerine yine ODTÜ 2,75 ile en üst yüzdelik dilimden öğrenci alırken, yine Erciyes

Üniversitesi 17,38 ile en alt yüzdelik dilimden öğrenci almaktadır.

Planlama bölümlerinde olduğu gibi yine ODTÜ negatif ve en küçük z-score'na sahipken Erciyes Üniversitesi'nin Yozgat'taki bölümü pozitif ve en büyük değere sahiptir.

Tablo 3. Üniversitelerin Performansları (planlama)

üniversite	eğim	artı-eksi durumu	eğilim
erciyes üni.(yozgat)	-0.3	a	ortalamaya yaklaşıyor
erciyes üni.(kayseri)	-0.2	a	ortalamaya yaklaşıyor
izmir yüksek teknoloji ent.	-0.1	a	ortalamaya yaklaşıyor
yıldız teknik üni.	-0.1	a	ortalamaya yaklaşıyor
selçuk üni.	-0.1	a	ortalamaya yaklaşıyor
mimar sinan güzel sanatlar üni.	0.0	a	
dokuz eylül üni.	0.0	a	
gazi üni.	0.1	a	ortalamadan uzaklaşıyor
istanbul teknik üni.	0.0	e	
orta doğu teknik üni.	0.0	e	

Tablo 4. Üniversitelerin yüzdelik dilimleri (mimarlık)

üniversite	1996	1997	1998	2001	2002	2003	2004	2005
orta doğu teknik üni.	1.00	1.00	1.00	2.30	2.82	2.45	2.75	2.75
istanbul teknik üni.	3.00	3.00	3.00	5.20	6.12	5.40	5.36	4.69
mimar sinan güzel sanatlar üni.	3.00	3.00	4.00	7.40	8.57	7.22	6.98	5.75
yıldız teknik üni.	5.00	4.00	5.00	9.70	10.07	8.79	8.30	7.15
gazi üni.	3.00	3.00	4.00	9.00	9.68	8.78	8.49	7.38
izmir yüksek teknoloji ent.			5.00	9.50	10.65	9.98	9.71	7.85
dokuz eylül üni.	3.00	3.00	4.00	9.80	11.64	10.38	10.02	8.33
selçuk üni.	8.00	8.00	10.00	14.30	16.20	14.85	13.93	11.27
erciyes üni.(kayseri)	8.00	8.00	9.00	16.20	18.60	16.07	15.24	12.41
karadeniz teknik üni.	8.00	8.00	10.00	15.40	17.88	15.79	14.98	12.88
süleyman demirel üni.	9.00	9.00	11.00	17.60	19.92	17.95	16.90	13.59
mersin üni.				18.40	20.80	18.13	17.09	14.20
erciyes üni.(yozgat)	10.00	11.00	14.00	21.40	25.00	22.39	20.77	17.38

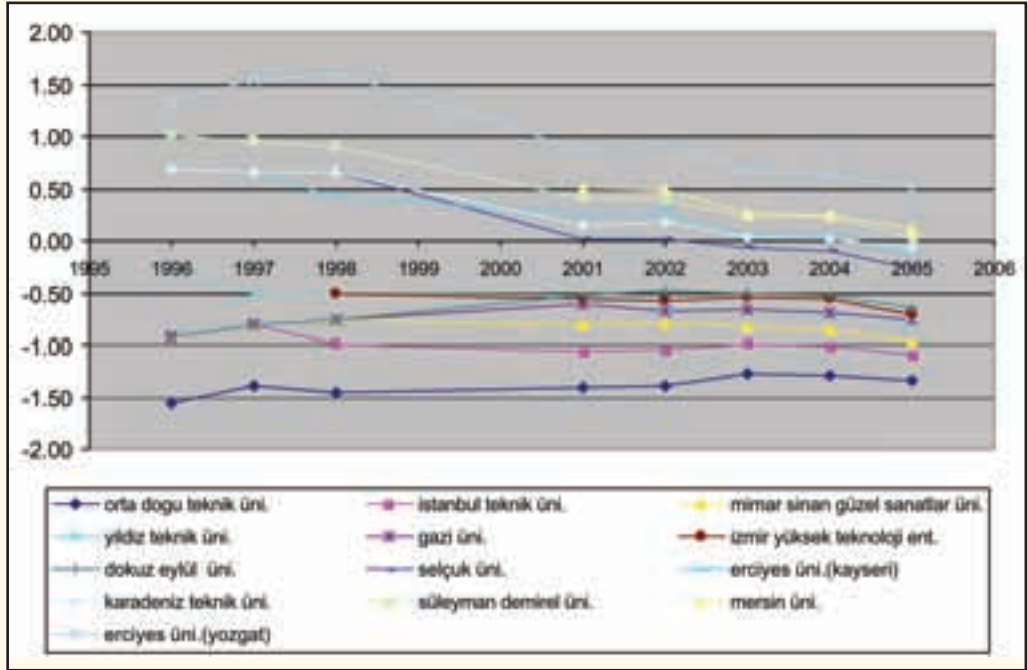
Tablo 5. Yüzdelik dilimlerin z-score'ları (mimarlık)

üniversite	1996	1997	1998	2001	2002	2003	2004	2005
orta doğu teknik üni.	-1.56	-1.40	-1.45	-1.41	-1.39	-1.28	-1.30	-1.34
istanbul teknik üni.	-0.92	-0.81	-0.98	-1.07	-1.05	-0.99	-1.02	-1.10
mimar sinan güzel sanatlar üni.	-0.92	-0.81	-0.75	-0.80	-0.79	-0.81	-0.85	-0.96
yıldız teknik üni.	-0.27	-0.51	-0.51	-0.53	-0.63	-0.66	-0.70	-0.79
gazi üni.	-0.92	-0.81	-0.75	-0.61	-0.68	-0.66	-0.68	-0.76
izmir yüksek teknoloji ent.			-0.51	-0.55	-0.57	-0.54	-0.55	-0.70
dokuz eylül üni.	-0.92	-0.81	-0.75	-0.52	-0.47	-0.50	-0.52	-0.64
selçuk üni.	0.69	0.66	0.66	0.02	0.01	-0.07	-0.10	-0.26
erciyes üni.(kayseri)	0.69	0.66	0.43	0.24	0.26	0.05	0.04	-0.12
karadeniz teknik üni.	0.69	0.66	0.66	0.15	0.18	0.03	0.02	-0.06
süleyman demirel üni.	1.02	0.96	0.90	0.41	0.40	0.24	0.22	0.03
mersin üni.				0.50	0.49	0.25	0.24	0.11
erciyes üni.(yozgat)	1.34	1.54	1.60	0.86	0.93	0.67	0.64	0.51

Z-score pozitif olup ortalamaya yaklaşanlar ve z-score' u negatif olup ortalamadan uzaklaşanlar iyi performans gösteren bölümler olarak değerlendirilirse sırasıyla Erciyes Üniversitesi (Yozgat), Süleyman Demirel Üniversitesi, Mersin Üniversitesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Erciyes Üniversitesi (Kayseri), Selçuk Üniversitesi ve Yıldız Teknik Üniversitesi iyi performans

göstermektedir. Diğer üniversitelerin mimarlık bölümlerinin durumunda ise ciddi bir değişim görülmemektedir.

Planlama bölümünün olduğu üniversitelerden sadece ODTÜ ve İTÜ' de tasarım bölümü bulunmaktadır. 2005 yılında yapılan sınava göre ODTÜ 1,92' lik yüzde dilimden, İTÜ ise 2,35' lik dilimden öğrenci almıştır.

Grafik 2. Z-score' larının zamansal değişimi (mimarlık)

Tablo 6. Üniversitelerin Performansları (mimarlık)

üniversite	eğim	artı-eksi durumu	eğilim
erciyes üni.(yozgat)	-0.1	a	ortalamaya yaklaşıyor
süleyman demirel üni.	-0.1	a	ortalamaya yaklaşıyor
mersin üni.	-0.1	a	ortalamaya yaklaşıyor
karadeniz teknik üni.	-0.1	a	ortalamaya yaklaşıyor
erciyes üni.(kayseri)	-0.1	a	ortalamaya yaklaşıyor
selçuk üni.	-0.1	e	ortalamadan uzaklaşıyor
yıldız teknik üni.	-0.1	e	ortalamadan uzaklaşıyor
istanbul teknik üni.	0.0	e	
izmir yüksek teknoloji ent.	0.0	e	
mimar sinan güzel sanatlar üni.	0.0	e	
gazi üni.	0.0	e	
orta doğu teknik üni.	0.0	e	
dokuz eylül üni.	0.0	e	

Tasarım bölümleri planlama ve bazı mimarlık bölümlerine göre daha yukarıdaki yüzdelerden öğrenci aldığı için her iki üniversitede de z-score'ları negatiftir.

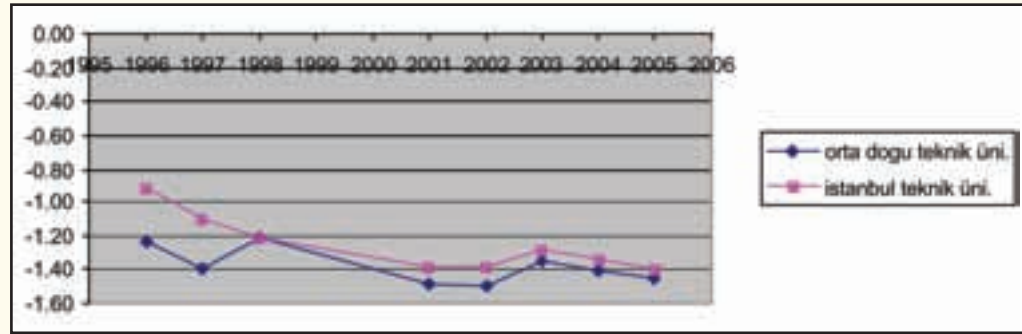
Tasarım bölümlerinin z-score'larında çok ciddi bir değişim görülmemektedir. Diğer bir değişle performanslarını korumaktadırlar.

Tablo 7. Üniversitelerin yüzdeler dilimleri (tasarım)

üniversite	1996	1997	1998	2001	2002	2003	2004	2005
orta doğu teknik üni.	2.00	1.00	2.00	1.70	1.80	1.66	1.75	1.92
istanbul teknik üni.	3.00	2.00	2.00	2.50	2.92	2.36	2.39	2.35

Tablo 8. Yüzdeler dilimlerin z-score'ları (tasarım)

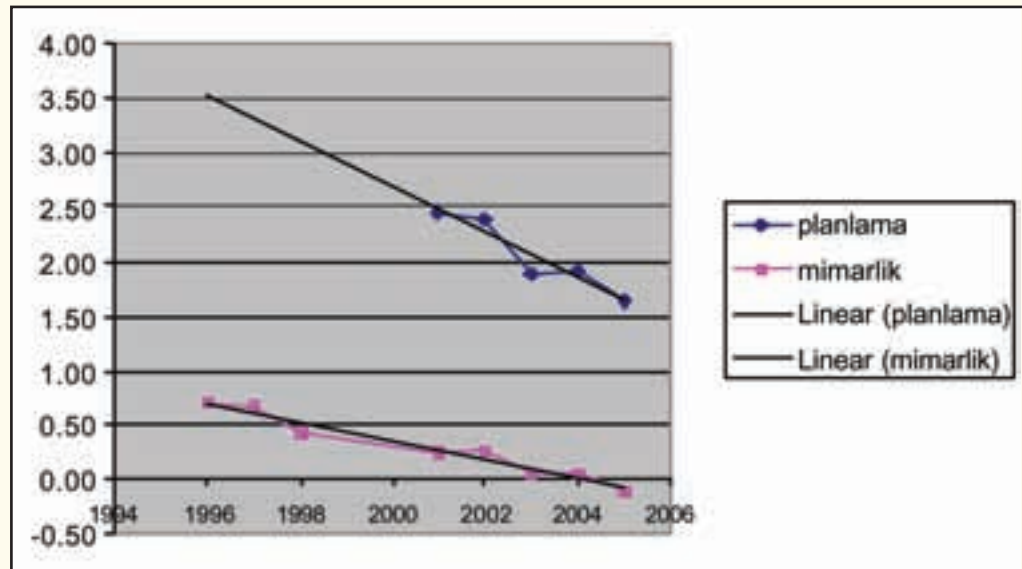
üniversite	1996	1997	1998	2001	2002	2003	2004	2005
orta doğu teknik üni.	-1.24	-1.40	-1.22	-1.48	-1.50	-1.36	-1.41	-1.45
istanbul teknik üni.	-0.92	-1.10	-1.22	-1.39	-1.38	-1.29	-1.34	-1.39

Grafik 3. Z-score'larının zamansal değişimi (tasarım)

Tablo 9. Üniversitelerin Performansları (tasarım)

üniversite	eğim	artı-eksi durumu	eğilim
orta doğu teknik üni.	0.0	e	
istanbul teknik üni.	0.0	e	

Grafik 4. Erciyes Üniversitesi (Kayseri)

Erciyes Üniversitesi (Kayseri) değerlendirildiğinde hem mimarlık hem de şehir planlama bölümlerinde yıllar itibariyle iyi performans gösterdiği söylenebilir. Ancak planlama ve mimarlık bölümleri karşılaştırıldığında planlama bölümünün bir adım önde olduğu görülür.

Aynı durum Erciyes Üniversitesi (Yozgat) için de görülmektedir.

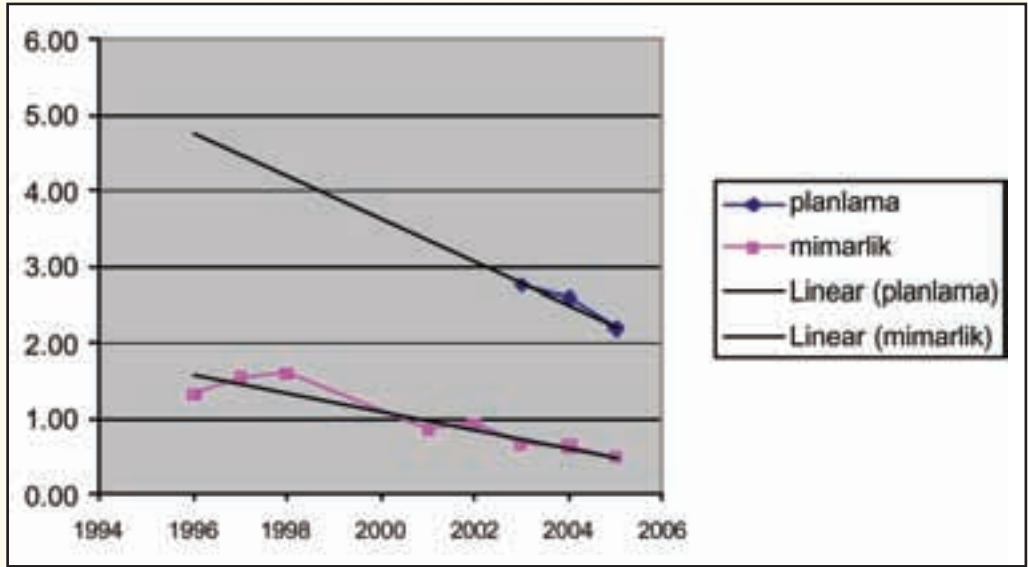
Gazi Üniversitesi mimarlık bölümünün durumunda bariz bir değişiklik olmaz iken planlama bölümünde bir performans kötüleşmesi görülmektedir.

İYTE için ise mimarlık bölümünü durumunda bir değişiklik görülmezken planlama bölümünde ise fark edilir bir iyileşme hissedilmektedir.

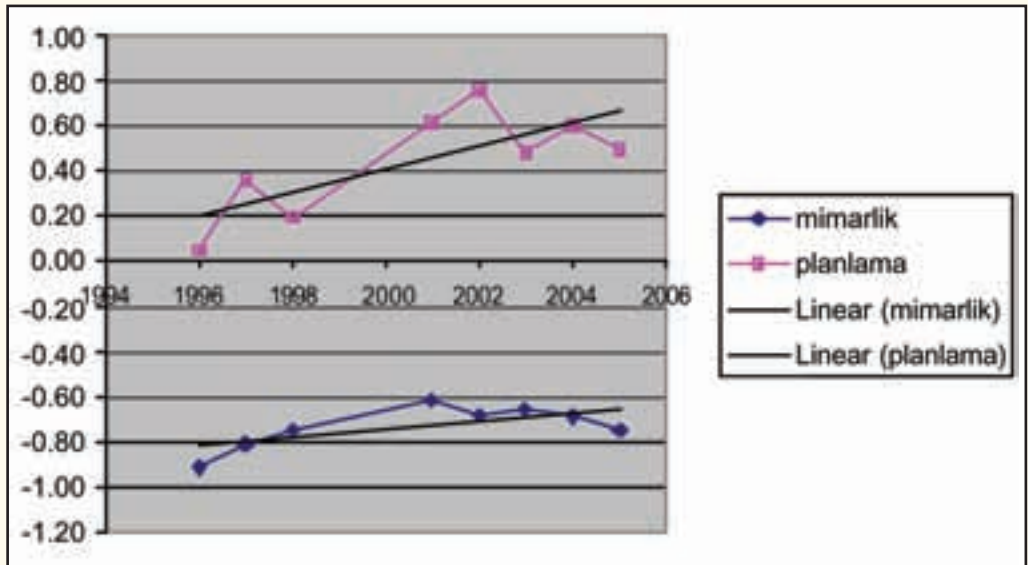
Her üç üniversitenin de mimarlık bölümlerinin iyi bir performans gösterdiği söylenebilir.

Selçuk Üniversitesi'nin hem planlama hem de mimarlık bölümü iyi bir performans göstermektedir.

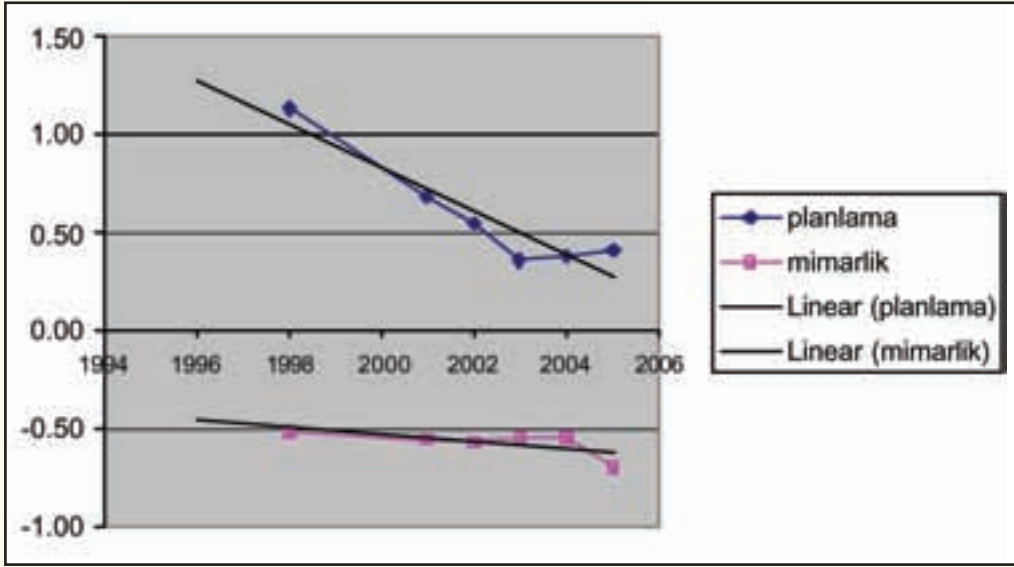
Yıldız Teknik Üniversitesi'nde ise hem planlama hem de mimarlık bölümleri iyi bir performans gözlenmektedir.

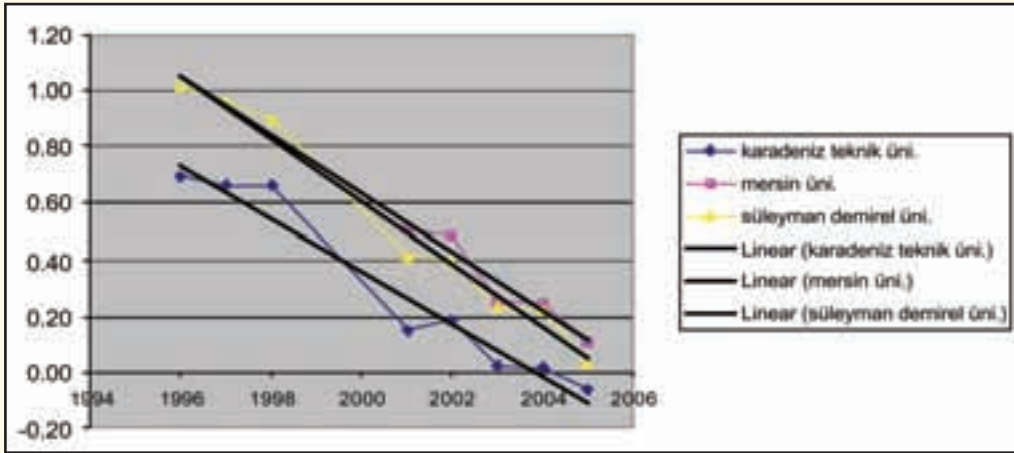
Grafik 5. Erciyes Üniversitesi (Yozgat)

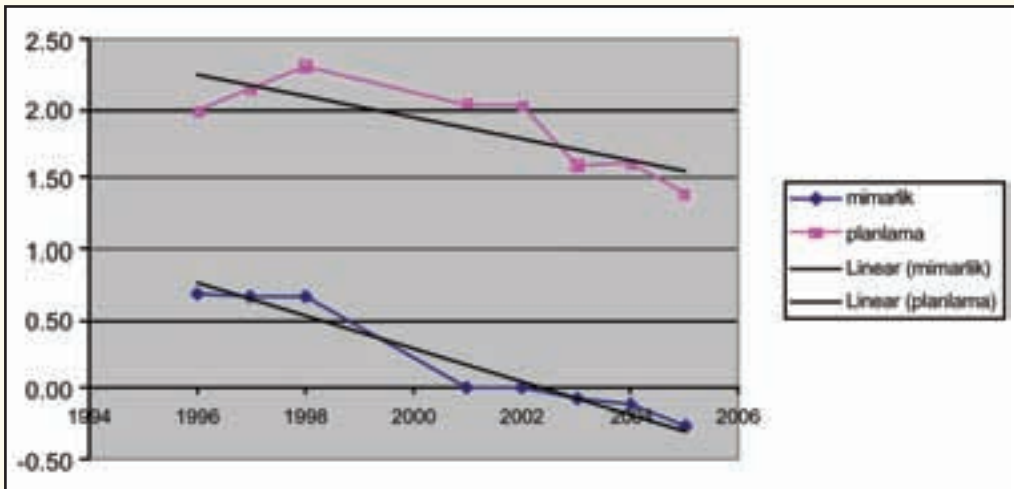
Grafik 6. Gazi Üniversitesi

Grafik 7. İYTE

Grafik 8. KTÜ, Mersin Üniversitesi ve Süleyman Demirel Üniversitesi

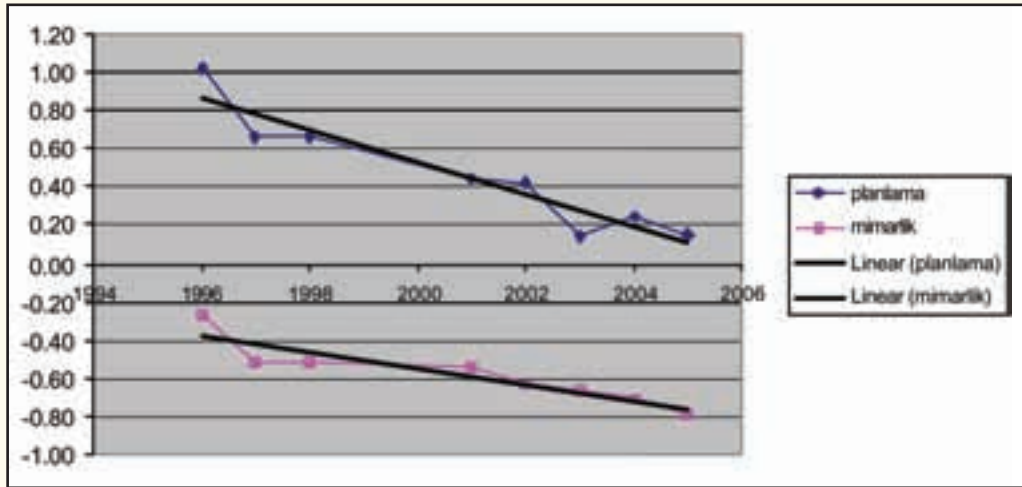
Grafik 9. Selçuk Üniversitesi

DEÜ, İTÜ, MSGSÜ ve ODTÜ'deki planlama, mimarlık ve tasarım bölümlerinde ise bariz bir performans artışı veya azalışı görülmemektedir.

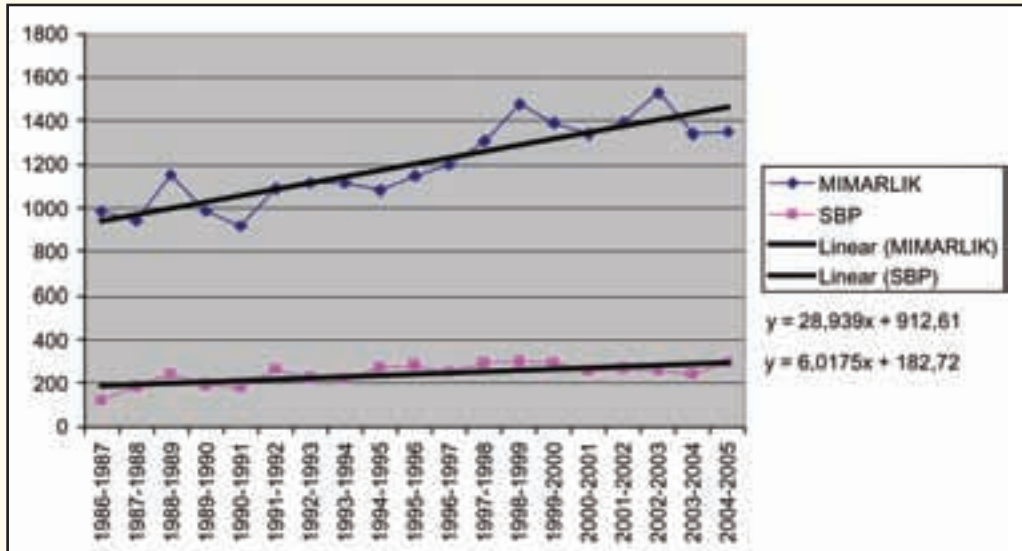
Öncelikle teknik bir değerlendirme yapılacak olursa; üst seviyedeki yüzdelik dilimlerden öğrenci alan bölümlerin zaman içinde açık farklar ortaya koymalarını beklemek pek de rasyonel olmayacaktır çünkü zaten hareket marjineri çok dardır. Bununla birlikte böyle bir analizin asıl nedeni bölümleri iyi veya kötü olarak değerlendirmek veya birbirleri ile karşılaştırmak değildir. Temel amaç öğrenci tercihlerine göre bölümlerin performanslarının nasıl değiştiğini algılamaktır.

Planlama ve Mimarlık Alanına İlişkin Saptamalar

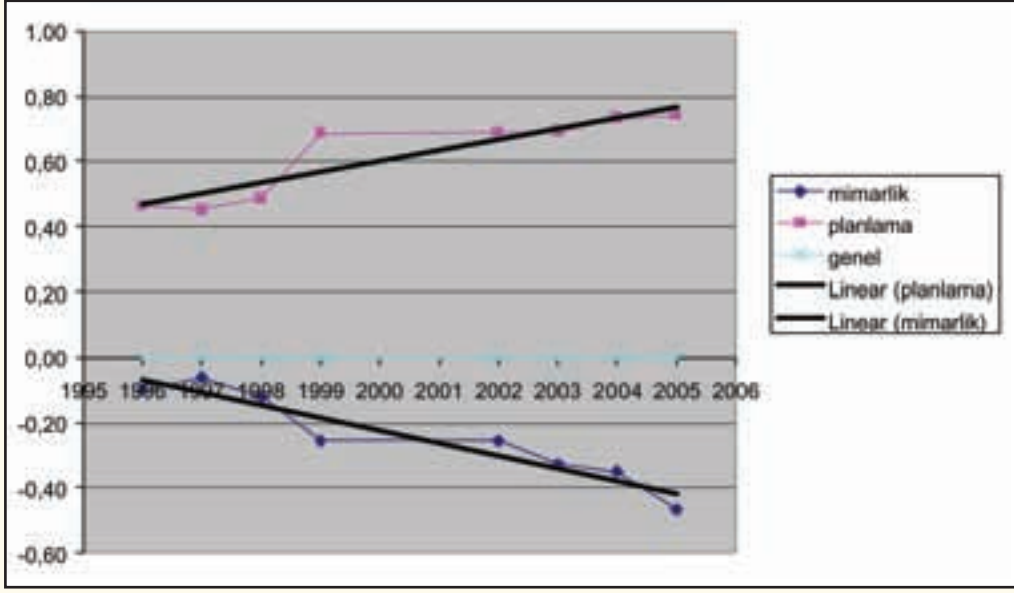
1986-1987 döneminde mimarlık bölümlerinden mezun olan toplam kişi sayısı yaklaşık 1000 kişi iken bu rakam 2002-2003 döneminde 1500'ü geçmiştir. 1986-2005 arasındaki genel eğilim değerlendirildiğinde; her yıl ortalama ek 29 kişinin daha mimarlık bölümlerinden mezun olduğu görülmektedir. Aynı dönem aralığında mezun olan şehir plancılarının sayısı ise 120'lerden 300'lere çıkmıştır. Genel eğilim incelendiğinde ise her yıl ortalama 6 ek kişinin daha şehir planlama bölümlerinden mezun olduğu görülmektedir.

Grafik 10. YTÜ

Grafik 11. 1986-2005 Yılları Arasında Mimarlık ve Planlama Bölümlerinden Mezun Sayısı

Dolayısıyla 1986-2005 yılları arasında üniversitelerin şehir plancılarından daha fazla mimar mezun etme eğiliminde olduğu söylenebilir.

1996-2005 yılları arasında mimarlık ve planlama bölümlerinin ortalama Z-score'ları değerlendirildiğinde daha önce yapılan açıklamalara göre mimarlık bölümlerinin daha iyi yüzdelik dilimlerden öğrenci alma eğiliminde olduğu (z-score'u negatif ve ortalamadan uzaklaşıyor) ve planlama bölümlerinin ise daha kötü yüzdelik dilimlerden öğrenci alma eğiliminde olduğu (z-score'u pozitif ve ortalamadan uzaklaşıyor) söylenebilir.

Mimarlık bölümlerinin hem daha çok mezun vermesi ve aynı zamanda da daha yüksek yüzdelik dilimden öğrenci alma eğiliminde olmasına karşın planlama bölümlerinin mimarlık bölümlerine göre nispeten sabit sayıda mezun vermeleri ve daha kötü yüzdelik dilimden öğrenci alma eğiliminde olmaları toplum ve öğrenci nezdinde mimarlık ile planlama bölümlerinin görece konumuna ilişkin bir ipucu vermektedir. Çünkü basit bir ekonomik mantıkla miktar artarsa fiyatın düşmesi beklenir.

Piyasa mekanizmasının yüceltilip, kamu yararı kavramının aşağılandığı ve emek piyasasının bu temel düşünce etrafında düzenlendiği bir ortamda, öğrenci ve toplumun üniversite bölümlerine ilişkin tercihlerinin bundan etkilenmemesini beklemek bir hata olacaktır. Temel görevi kamu yararına hizmet etmek ve temel amacı bu yararı arttırmak olan planlamanın değer yitirirken, temel görevi müşteriye hizmet etmek olan ve temel amacı müşterinin yararın arttırmak olan mimarlığın değer kazanması yukarıda sözü edilen neo-liberal dönüşümün bir yansımasıdır. Özel üniversitelerin hiç birinde şehir ve bölge planlama bölümünün olmaması da bu önermenin bir diğer kanıtı olarak kabul edilebilir.

Dolayısıyla bir düşünce ve toplumsal pratiği savunma ve eleştirme sadece o eleştiri ve savunmanın yapıldığı alanda etkili olmakla kalmayıp toplumun diğer tüm alanlarında bir karşılık bulmaktadır. Bu günün küçük kayıpları gibi gözükken olaylar ilerideki büyük kayıpların yolu açabilir. Buradan hareketle planlama ve kamu yararı kavramlarına yaklaşırken dar bir çerçeveden değil olası toplumsal etkilerini düşünerek hareket etmeliyiz.

Yasemin Akis, Berlin, Kreuzberg, 2007